

Ikke bare fisk!

Forprosjektrapport
fra felles etikkprosjekt

Norges Fiskarlag og
FHL industri og eksport

Ethikon

Forord

FHL industri og eksport og Norges Fiskarlag har gjennomført et felles forprosjekt med formål å gi et bilde av hva som ligger bak det påståtte jukset i fiskerinæringen i Norge. Videre har prosjektet sett på hva som kan gjøres for å bygge gode holdninger blant næringens aktører.

Styringsgruppen for prosjektet har bestått av Christen A. Mordal og Terje Kjøsøy fra FHL industri og eksport, Jan Skjærvø og Harald Hansen fra Norges Fiskarlag. Prosjektet har vært gjennomført av Ethikon ved Ellen Kjos-Kendall (prosjektleder) og Gro Merethe Rørvig. Prosjektet er finansiert av Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfond.

Vi har lagt vekt på å beskrive en situasjon som folk kan kjenne seg igjen i. Derfor er det i prosjektet reist langt, lest mye og intervjuet mange. Det er i tillegg lagt stor vekt på å gjøre prosjektet kjent.

Denne rapporten danner et godt grunnlag for å finne fram til gode og konkrete tiltak, som igjen kan bidra til å forbedre og bygge næringens omdømme. Forprosjektet danner den naturlige starten på et hovedprosjekt fra høsten 2002.

Vi vil på vegne av styringsgruppen takke Ethikon, og i særdeleshet prosjektleder Ellen Kjos-Kendall for sitt store engasjement. Vi takker også alle som med åpenhet, entusiasme og tillit har bidratt til prosjektet gjennom innspill og samtaler.

Oslo/Trondheim oktober 2002

Christen A. Mordal (sign.)
direktør FHL industri og eksport

Jan Skjærvø (sign.)
generalsekretær Norges Fiskarlag

Innhold

Sammendrag.....	s. 1
Ikke bare fisk! Dette handler om mennesker.....	s. 2
Kartleggingen	s. 3
17 stemmer	s. 4
Kunsten å synge flerstemt.....	s. 8
Tallenes klare tale – et bilde av virkeligheten?	s. 9
Etikkarbeidet i næringen	s. 14
Næringens dilemmaer – en oppsummering	s. 15
Hovedprosjekt.....	s. 19
Tiltak – delprosjekter	s. 21
Sluttord.....	s. 23
Om forprosjektet.....	s. 24

Sammendrag

Det handler om ressursforvaltning og om lovverkets legitimitet. Det handler likevel - til syvende og sist - ikke bare om fisk, men om oss og de systemene vi styrer etter. Det handler om visjonen for våre liv, lokalsamfunnet vi lever i og næringen vi har så store forventninger til. Derfor må vi skape en visjon for næringen, og vi må sette en standard for hva som skal kjennetegne oss på veien dit.

Næringens framtid er avhengig av tilgang på nok fisk, gode rammevilkår, troverdige reguleringer, handlekraftige organisasjoner og de rette folkene. Norges Fiskarlag (NF) og Fiskeri- og Havbruksnæringens Landsforening (FHL industri og eksport) synes det derfor er alvorlig at det stilles spørsmålstegn ved næringens etiske standard. Vi ønsker en ryddig og solid næring.

Næringen er preget av en sterk bekymring for sitt omdømme, og et sterkt engasjement for å bygge opp tilliten på ny. Samtidig har arbeidet så langt avdekket en stor grad av ansvarsfraskrivelse, der aktørene finner løsningen på problemet hos andre. Vi har også sett et konserverende system der aktørene bekrefter hverandres virkelighetsoppfatning. Dette gjør det vanskelig å se nye løsninger, og det synes som de fleste er preget av en slags "nærsynthet". Næringen kan bli bedre til å se det store bildet, bli minnet på markedets forventninger og få mer kunnskap om sluttbrukeren. Vi har også lagt merke til det er en manglende tillit mellom de forskjellige aktører i næringen og at mange lider av "statistikk skepsis".

Det er ikke lett å finne svaret på hva som er problemet, hvorfor det er blitt sånn og hvordan vi kan få gjort noe med dette. Næringen er preget av mange og forskjellige stemmer. Felles forståelse av virkeligheten og samarbeid om nødvendige tiltak, er helt nødvendig for at næringens omdømme kan bygges sterkere.

Næringens mangfold og selvstendighet kan virke sjarmerende, men det setter også betydelige krav til ledelse. Det som skal lede oss nå er ikke én person, organisasjon eller direktorat, men heller vår felles visjon. Det er dette bildet av framtiden som gir oss det vi trenger å styre etter. Denne visjonen må vi finne sammen. For å bøte på dette har vi forslått tiltak som har som mål å inspirere, koordinere, øke kompetansen og gi konkrete resultater.

- Gjennom et bredt engasjement fra alle næringens interessenter ønsker vi å sette ord på hva det er vi i fellesskap ser på som næringens **framtidsvisjon**.
- Vi vil jobbe fram en **sertifiseringsstandard** som vil kunne signalisere både internt og eksternt at vi forvalter fiskeressursen på en skikkelig måte.
- Vi vil jobbe langsiktig gjennom **utdanningssystemet** for å bygge sunne holdninger hos framtidens aktører.
- Vi vil bygge opp et **Internettportal** som skal gi kunnskap, inspirere, engasjere og koordinere tiltakene næringen satser på for å heve den etiske standarden i næringen. Nettstedet vil ha som mål å heve bevisstheten til næringens aktører om de langsiktige virkningene av valgene de tar, både i forhold til ressursforvaltning og bedriftsøkonomisk lønnsomhet.

Dette er en formidabel utfordring, i den forstand at vi skal nå ut til over 30 000 mennesker. Spørsmålene vi møter er krevende og personlige og derfor må så mange som mulig engasjere seg i arbeidet. Folk er lei av at andre hele tiden forteller dem hva som er riktig og galt og hva de bør gjøre. Målet for arbeidet videre, er at vi selv skal ta ansvar for våre valg.

Ikke fordi andre sier at vi må – men fordi vi sjøl vil.

Ikke bare fisk!

Dette handler om mennesker!

Det handler om ressursforvaltning, om regulering og om lovverkets legitimitet. Det handler likevel - til syvende og sist - ikke bare om fisk, men om oss og de systemene vi styrer etter. Det handler om visjonen for våre liv, lokalsamfunnet vi lever i og næringen vi har så store forventninger til. Derfor må vi skape en visjon for næringen og vi må sette en standard for hva som skal kjennetegne oss på veien for å nå denne visjonen.

Norges Fiskerlag (NF) og Fiskeri- og Havbruksnæringens Landsforening (FHL industri og eksport), er stolte av å representere den mest spennende og framtidsrettede næringen i landet. Denne framtiden er avhengig av tilgang på nok fisk, gode rammevilkår, troverdige reguleringer, handlekraftige organisasjoner og de rette folkene. Derfor er det alvorlig at næringen beskrives i negative ordelag i mange sammenhenger. Ordet "fiskefus" er dessverre blitt en del av vår daglige tale. Dette kan på lang sikt true rekrutteringen til næringen, føre til dårlige rammevilkår fra myndigheter og finansieringsinstitusjoner, et stadig større fokus på kontroll og en generell kriminalisering av næringen. Dette kan igjen lede til å svekke livsgrunnet langs kysten, og at næringen mister sin stolthet og engasjement.

Med dette forprosjektet har NF og FHL industri og eksport ønsket å bidra til å sette fokus på behovet for å endre adferden i næringen. Vi er bekymret over næringens omdømme, og vi ønsker en ryddig og solid næring. Historisk sett har næringen vært preget av frihet, med liten grad av regulering. Aktørene har måttet omstille seg kraftig de senere årene. For å oppnå en bærekraftig forvaltning, er det viktig med varige prosesser, som tar sikte på en adferd som ikke er preget av regelbrudd. Der reglene blir brutt er det som oftest med deltagelse fra utøvere både på sjø og land. Derfor må det holdningsskapende arbeidet foregå i begge leire og det må også omfatte organisering og marked. Verditenkningen må i tillegg gjelde dem som lager reglene hos oss og hos andre fiskerinasjoner.

Vi har i kartleggingen lagt vekt på å tegne et bilde av situasjonen, som folk vil kunne kjenne seg igjen i. I tillegg har vi oppsummert hvilke dilemmaer aktørene i næringen står overfor i dag. Det er naturlig at vi også fokuserer på hva vi mener skal til for å endre på den situasjonen vi er i. Tiden er kommet til å sette i gang med konkrete tiltak, for å bedre og bygge opp næringens omdømme.

Kartleggingen

Vi har i forprosjektet ønsket å tegne et bilde av virkeligheten, som de fleste kan kjenne seg igjen i. Dette har vist seg å være vanskelig. Næringen består av mange "stemmer", som hver for seg gir et tydelig og klart bilde av hvorfor næringen sliter med sin troverdighet. Disse bildene stemmer ofte ikke overens. Vi kan likevel se noen felles trekk:

Lei, forbanna og bekymra!

Folk er lei av å bli stemplet som kriminelle, forbannet over at det er noen som ødelegger for mange, og bekymret for hvordan i all verden dette skal gå. De fleste yrkesaktørene driver innenfor gjeldende regelverk. Alle vi har snakket med sier at det er viktig med kontroll, at straffen må være streng, men rettferdig, og at lovbrysterne og sabotørene må bort.

Engasjert!

Intervjuene har avdekket et sterkt og levende engasjementet for næringen. Folk har stilt villig opp til intervju, har vært raus med tiden sin, og delt sitt syn på problemstillingen med oss. Dette engasjementet gir oss tro på at hovedprosjektet er liv laga og kan ha en effekt.

Samtidig virker det som om næringen er preget av:

Ansvarsfraskrivelse

Uten unntak har alle vi har snakket med hatt lite fokus på seg selv/den gruppen de representerer, men funnet løsningen på problemet hos andre aktører.

Et fastlåst system

Næringen består av mange aktører som hver spiller sin naturlige rolle i et "system". Vi har forskjellige roller å fylle og forskjellige ståsteder å belyse. Likevel hevder flere at dette systemet virker fastlåst til tider, og at det er vanskelig å få til endringer. Aktørene har, på et vis, "balletak" på hverandre.

Manglende tillit

Tilliten er et problem mellom myndigheter og fiskere/mottakere, mellom fiskere/mottakere og forskere, mellom de forskjellige organisasjonene, mellom andre interessenter (for eksempel Naturvernforbundet) og næringen osv. Bildet som kommer fram i media blir av enkelte aktører avvist som lite dekkende og derfor lite troverdig.

Manglende markedsfokus

Dette handler om Norges anseelse, og vår tilgang i markedet. Næringen må bli bedre til å se det store bildet, bli minnet på markedets forventninger, og få mer kunnskap om sluttbrukeren. Framtiden krever noe annet av oss enn fortiden gjorde.

Statistikkskepsis

Hva skjuler seg bak tallene? Mange vi har snakket med uttrykker skepsis i forhold til tall og statistikker. I tillegg er det undring over hvordan tallene blir brukt i media.

17 stemmer

Fellesnevneren forsvinner noe når vi lytter nærmere til hva næringens interessenter sier. Alle har *sin* berettigede forklaring på hva som gikk galt. Hver aktør blir nedenfor presentert på en poengtert måte. Vi har prøvd å avdekke det typiske i hva vi hørte fra hver gruppe. Vi hørte mye mer enn dette, men i denne sammenhengen er det mest nyttig å lytte til "refrengene". Her presenterer vi 17 stemmer. Vi kunne inkludert enda flere. Hver aktør presenterer her sitt hovedbudskap, hva de anser som det grunnleggende problemet og hva de bekymrer seg over i framtiden.

Fiskere:

Det er urettferdig at naboen snyter seg til rikdom.

- Det er umulig å følge alle reglene. Myndighetene er blitt overivrige når det gjelder kontroll og tilhørende straff.
- Folk flest skjønner ikke hvor vanskelig det kan være å få denne fisken opp av havet.
- Vi tåler ikke å bli fortalt hvordan vi skal gjøre jobben vår av folk som ikke skjønner noen ting.

Vi er bekymret for inntjeningen og rekrutteringen.

Norges

Fiskarlag:

Vi er ikke så ille som mange vil ha det til.

- "Det blir gæmt samme hva."
- Vi må vise fram et mye mer nyansert bilde av virkeligheten – avdekke detaljene bak statistikken.
- Vi vet ikke hvem vi skal tro på.

Vi er bekymret for at politikerne ikke forstår hva det dreier seg om.

Fiskebåt- redernes forbund:

Det ER et problem for næringen at det foregår ulovligheter.

- Vi føler oss overkjørt noen ganger.
- Tror ikke det er verre her enn andre steder.
- Mange av sakene er fille saker.

Vi er bekymret for at jukserne vinner – vi MÅ ha like rammevilkår.

**Norges
Kyst-
fiskarlag:**

Vi er ikke kjeltringer alle sammen.

- Myndighetene har et ansvar for å gjøre det mulig og drive lovlig.
- Dersom fiskekjøperne sa nei til jukset, og vi hadde kontrollører på alle trålerne, da ville problemet bli løst.
- Vi har ikke noe valg, vi må tro på havforskerne.

Vi er bekymret for at vi bygger opp for stor kapasitet i havflåten.

**Norges
Silde-
salgslag**

Vi må stå sammen får å få til noe.

- Næringen er kolossalt regulert.
- Alle må se sin rolle og ta sitt ansvar.
- Næringen er preget av rykter – vi trenger dokumentasjon vi kan stole på.

Vi er bekymret for at folk ikke tar inn over seg at vi er avhengig av et marked.

**Norges
Råfisklag:**

Fiskerne har en annen grense for hva som er galt enn andre.

- Vi opplever at næringen ikke alltid drar i samme retning.
- Egenkontrollen fungerer ikke som tenkt.
- Det er viktig med kontroll på kaia, vi må kontrollere mer.

Vi er bekymret for at næringen blir kriminalisert.

**Fiske-
kjøpere:**

Hvem skal man tro på?

- De andre brukene fusker, men ikke vi. Vi har ikke makt til å forandre på dette – det eneste vi kan gjøre er å presse myndighetene.
- Regelverket er uklart!
- Dette ER likevel et problem for oss. Alle blir involvert i slike små samfunn. Det skaper en ukultur som det er vanskelig å komme ut av.

Vi er bekymret for at vi blir forfulgt til konkurs.

**FHL
industri og
eksport:**

Vi må opptre og oppfattes som seriøse.

- Vi må ha et tillitsmannsapparat som er troverdig.
- Vi vil ta problemet alvorlig men vil IKKE innføre sanksjoner mot egne medlemmer.
- Et dårlig omdømme kan skade rekrutteringen til næringen.

Vi er bekymret for at myndighetene ikke er på vårt parti.

**Fiskeri-
departe-
mentet:**

Det er viktig for oss å bidra til at problemet reduseres.

- Vi er frustrert over at vi ikke har klart å kommunisere at reglene er til utøvernes eget beste.
- Vi opplever at reglene har manglende legitimitet, slik at utøverne ikke ser de negative konsekvensene av sine handlinger, men kun som en måte å "lure" myndighetene på.
- Vi er ekstremt lydheøre for ALLE i næringen.

Vi er bekymret for at reglene ofte blir omgått, og at folk hele tiden jakter på smutthullene.

**Fiskeri-
direktoratet:**

Det handler om ressurskontroll.

- Det er overkapasitet både på hav og land.
- Organisasjonene blir i for stor grad påvirket av enkelte av sine medlemmer.
- Det er viktig at organisasjonene gir tydelige signaler om at dette ikke er akseptert.

Vi er bekymret for at det er "skurkene" som overlever.

Kystvakten: **Vi håper det går i riktig retning.**

- Flere tilfeller av juks ble avdekket i fjor, men vi er usikre på om det er fordi vi er blitt bedre, eller om jukset er blitt mer utbredt.
- Det er bred forståelse blant fiskerne av at det er viktig å bevare havets ressurser.
- "Industrialiseringen" og profittjaget skaper avstand til naturen og hensynet til bevaring av ressursene.

Vi er bekymret for at vi ser en juksekultur. Ingen drar først fra et område med mye småfisk. ALLE venter til vi kommer.

**Toll- og
avgifts-
direktoratet
(TAD):**

Hvor dum har så mange lov til å være?

- Dette er ikke vanskelig å forstå.
- Det er eksportørene som uansett selv har ansvaret for at det de erklærer er riktig.
- Organisasjonene må bli bedre til å akseptere myndighetenes arbeidsfordeling.

Vi er bekymret for at HELE EØS avtalen blir suspendert – da blir det toll på alt!

**Eksport-
utvalget
for fisk:**

Dette er en stillingskrig.

- Næringen er nå så viktig for Norge at det ikke er plass til at den framstilles som useriøs.
- Markedet er opptatt av ressursforvaltning. Vi må kunne kommunisere at vi har en god etikk.
- De tette båndene mellom fisker/mottak/forvaltning ("jerntriangelet") må utfordres.

Vi er bekymret for Norges omdømme.

**Hav-
forsknings-
instituttet:**

Det er urettferdig at vi blir utsatt for kritikk, når kritikerne selv sitter i glasshus.

- Bestandsberegningene er ikke gode nok.
- Vi ønsker å være ærlige.
- Løsningen er kanskje kontrollører om bord.

Vi er bekymret for at det virker som om det har gått sport i å lure Fiskeridirektoratet.

**Norges
fiskar-
kvinnelag:**

Rammebetingelsene er for tøffe.

- De seriøse holder seg innenfor loven.
- Det bør være strengere å få bli med i næringa.
- Menn utnytter systemet mer enn kvinner.

Vi er bekymret for at media slår dette for stort opp.

**Finansierings-
institusjoner:**

Vi er lei alle bortforklaringene.

- Det som skal til er straff, straff, straff.
- Næringen er altfor detaljregulert.
- La oss få bort overkapasiteten.

Vi er bekymret for næringens troverdighet.

**Påtale-
myndig-
hetene:**

Dette er økonomisk kriminalitet.

- Fiskerne "tøyer" bevisst reglene – de er ikke vanskelige å forstå.
- Det er blitt flere større saker de siste årene.
- Vårt mål er å ta vare på ressursene.

Vi er bekymret for at fiskerne ikke skjønner at de sager av den greina de sitter på.

Kunsten å synge flerstemt

Hver aktør understreker her problemstillingen fra sitt ståsted. Disse stemmene er tydelige og modige, og har rett til å stå hver for seg. Men fiskerinæringen må også kunne opptre samlet med stemmer som passer sammen, slik at budskapet blir klart og oppgavene framover tydelige. Sammenlikner vi dette med grupper som er avhengig av samspill, det være seg innen sport eller kanskje et mannskor, oppleves næringens "stemmer" som et kor som synger uten at det er mulig å høre hvilken sang det er. Felles forståelse av virkeligheten og samarbeid om tiltakene, er helt nødvendig for at næringens omdømme skal kunne bygges sterkere.

Det finnes likevel røde tråder. Det er tydelig at dette ikke bare handler om fisk. Det er lett å få øye på at det finnes mellommenneskelige verdier som er viktige, og som vi ikke er villige til å gå på akkord med. Studerer vi utsagnene på de foregående sidene, er det lett å få øye på verdier som:

- **Rettferdighet**
- **Tillit**
- **Ansvar**
- **Respekt**
- **Ærlighet**

Disse verdiene er grunnleggende forventninger til gode samarbeidsforhold. Flere opplever dem som truet i dagens situasjon. Mange folk i næringen blir i stedet møtt med mistenksomhet, løgner og fordømmelse. Skal vi bygge en sunn og ryddig fiskerinæring i Norge, må vi starte med å bygge opp tilliten til hverandre.

Næringens kompleksitet og mangfold, med alle dens stemmer, viser oss en næring med sjarm og særpreg. Men dette setter også krav til tydelig ledelse. Det som skal lede oss nå er ikke én person, organisasjon eller direktorat, men heller vår felles visjon. Det er bildet av framtiden, som gir oss det vi trenger å styre etter. Denne visjonen må vi finne sammen.

Det er en kunst å synge flerstemt. Det innebærer oppmerksomhet i forhold til hverandre, og evnen til å la oss lede.

Tallenes klare tale – et bilde av virkeligheten?

Utallige medieoppslag har den siste tiden gitt oss inntrykk av, at det i hele næringen jukses over en lav sko. Mange reagerer på dette bildet, og kjenner seg ikke igjen. De fleste er enige i at det finnes "skurker" også innen denne næringen, men hevder hardnakket at de aller fleste holder seg innenfor lovens rammer. Vi har i tillegg lagt merke til at tallene fra Kystvakten, Fiskeridirektoratet, Toll- og avgiftsdirektoratet, Havforskningsinstituttet, miljøvernorganisasjoner o.l., blir møtt med stor skepsis. Statistikk uttrykt i prosent kan være vanskelig å tolke. Mange lurer på hva som skjuler seg bak disse prosenttallene. Hva slags lovbrudd er det snakk om? Ut fra dette har vi sett nærmere på noe av det statistiske tallmaterialet, som finnes fra de kontrollerende organer.

Kystvakten rapporterer årlig i forhold til antall inspeksjoner og overtredelser av regelverket. De har gjennom mange år opparbeidet en kompetanse, som gjør at de vet hvordan og når det er nyttig å bruke sine ressurser. Det betyr at inspeksjonene ikke er vilkårlige, men at de blir foretatt i forhold til de fartøyene det er mest hensiktsmessig å kontrollere. Det betyr igjen at antallet påpekninger, advarsler og anmeldelser er noe høyere enn ved tilfeldige kontroller.

For år 2001 var det totalt 1234 inspeksjoner av norske fartøy. Kystvakten mener at kontrollfrekvensen er akseptabel. Noen båter sjekkes opp til 3 - 4 ganger i året, mens andre kontrolleres sjeldnere. Ved hver kontroll sjekkes fangstdagboken tilbake til siste kontroll. Vi kan likevel ikke si hvor stor prosent av antall tråltrekk som blir kontrollert. Den havgående flåten kontrolleres oftere enn kystflåten. Av disse inspeksjonene var det 1066 tilfeller hvor det ikke var noe å melde fra om. I dette tallet ligger det riktignok et visst antall påpekninger av feil. Vi må likevel kunne si at det ved 86,5 % av inspeksjonene ikke var noe å melde².

I 2001 endte ca. 3 % av alle inspeksjoner med anmeldelse. I tillegg gir Kystvakten skriftlige advarsler når overtrampene er alvorlige, men ikke fortjener anmeldelse. Legger vi til de skriftlige advarslene, er det 13,5 % av fartøyene som har brutt reglene.

Antall inspeksjoner 2001	Merknader	I prosent
1234	Totalt	100 %
1066	Intet å melde	86,5 %
130	Advarsler	10,5 %
37	Anmeldelser	3 %

Anmeldelsene handler mest om dårlig eller ikke ført fangstdagbok, feil i forhold til sluttседdel, ulovlig bifangst, grenseovertredelse, eller feil på sorteringsrist³. Disse tallene har holdt seg slik de siste 2-3 årene.

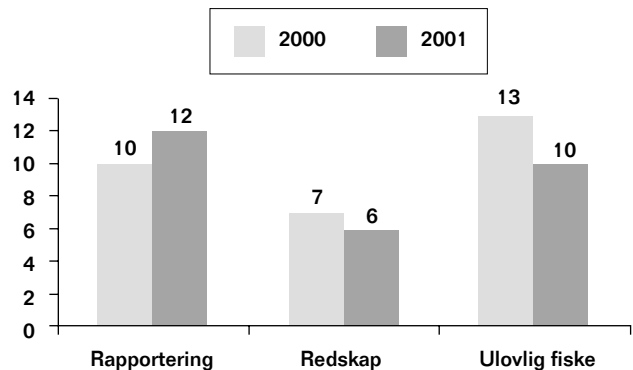
² Årsrapport fra Kystvaktsskvadron Nord og Sør 2001

³ Enkelte fartøy kan ha flere regelbrudd. I statistikkene nedenfor vil dette komme tilsyne ved at antall overtredelser er større enn anmeldelser/advarsler totalt.

Eksempel: Anmeldelser 2001 KVNORD

Ser vi på statistikken fra KVNORD ble det i 2001 gitt 26 anmeldelser. Av disse var 12 i forhold til rapportering, 10 for ulovlig fiske og 6 for feil på redskap.

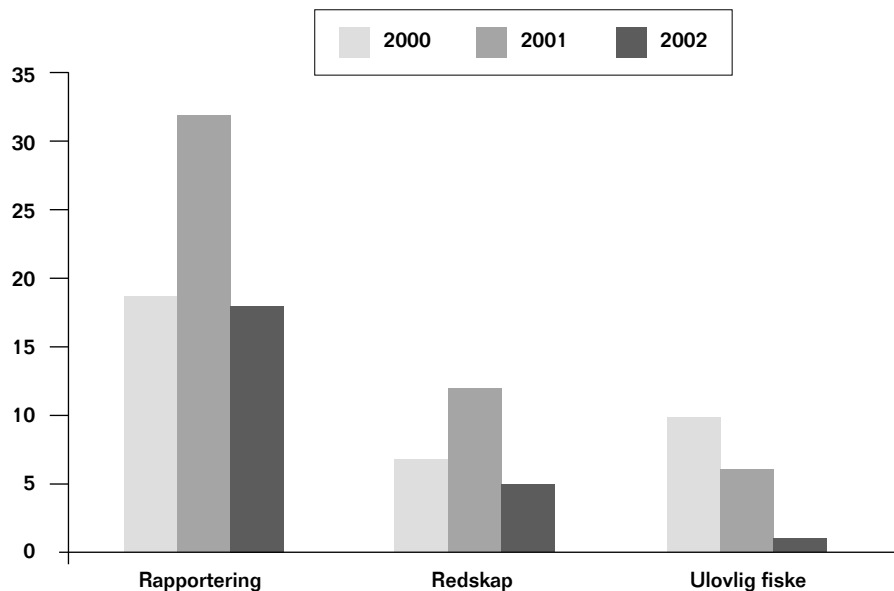
Sammenlikner vi med året før ser vi at det ble gitt 31 anmeldelser. Av disse var 10 i forhold til rapportering, 13 for ulovlig fiske og 7 for ulovlig redskap.

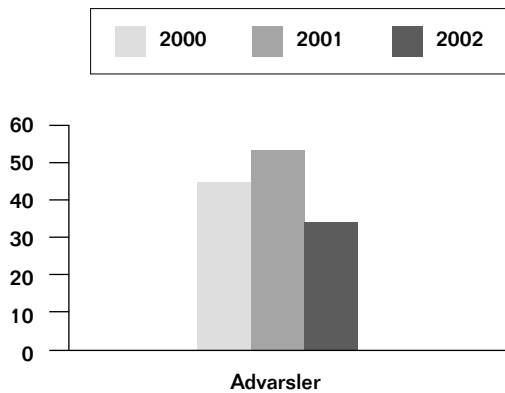
Skriftlige advarsler gitt i 2000-2002 (alle tre kun fra første halvår):

I første halvår i 2000 ble det gitt **45 skriftlige advarsler**. Av disse var det 19 som hadde mangelfull rapportering og 7 hadde ulovlig redskap, mens en ble advart mot dumping av fisk og 10 for ulovlig fiske⁴.

Ser vi på samme periode året etter, ble det gitt 53 advarsler. Av disse var det 32 som hadde mangelfull rapportering og 12 som brukte ulovlig redskap, mens tre ble advart mot dumping og 6 for ulovlig fiske.

Tallene for første halvår av 2002 foreligger. Det har til nå blitt gitt **34 skriftlige advarsler**. 18 av disse ble gitt for mangelfull rapportering og 5 for ulovlig redskap, mens to ble advart mot dumping og en for ulovlig fiske.

Antall advarsler har gått ned de siste årene. Dette *kan* være fordi Kystvakten opererer med færre fartøy, noe som gir redusert mulighet til å utføre inspeksjoner. Det kan også peke på en nedgang i forhold til lovbrudd, noe som blir støttet av Kystvaktens tro på at ting utvikler seg i riktig retning. Statistikken viser også tydelig igjen hvor skoen trykker: Det er når det

ikke er samsvar mellom fangstdagbok og sluttseddel (rapportering) at kvotejukset avdekkes. Dumping og ulovlig fiske utgjør en mindre del av advarslene og ulovlig fiske synes å avta.

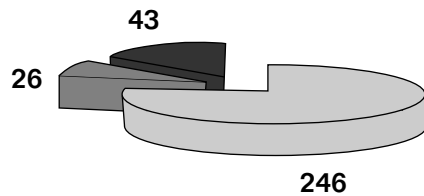
Kystvakten gir også advarsler i forhold til plikten til å lytte til kallestasjonen på radio, og til å gjøre båten tilgjengelig for inspeksjon. I 2000 og 2001 var det én hvert år som ikke lyttet til radio, mens det i inneværende år er blitt gitt 6 advarsel for dette forholdet. De siste årene har 9-10 båter fått advarsel fordi båten ikke har hatt forskriftsmessig losleider om bord. Disse tilfellene gir ikke direkte informasjon om juks, men vitner om manglende aktsomhet og bistand til Kystvakten, og sier noe om samarbeidet mellom fiskeren og Kystvakten. Slike forhold kan også være et signal om at båten med vilje forsøker å unngå inspeksjon.

Kystvakten støtter seg, i likhet med Fiskeridirektoratet, til et håndhevelsesdirektiv som skal sikre lik behandling av alle, og gjøre kontrollene mest mulig rettfærdige. De mener det sjelden er tvil om jukset, og som oftest aksepterer fiskeren forholdet der og da. Det som har preget de tyngre fiskerisakene det siste året er, i følge sjef KV Nord, et inntrykk av at strenge kvote- og bifangstreguleringer kombinert med profittjag, har ført til større "oppfinnsomhet" blant fiskerne. Det har, for eksempel, stadig blitt vanligere å benytte seg av dataprogrammer for å kunne utnytte bifangstreglene.

Fiskeridirektoratet kontrollerer i underkant av 1 % av alle landinger. I Norge er det ca 400.000 landinger i året. I det øyeblikket fisken blir landet, inntreer et samarbeid mellom fisker og kjøper. De lov- og regelbrudd som her blir avdekket, forutsetter at fisker og kjøper er enige om dette og dermed blir mange involvert. Lovbruddene er til vinning for begge parter.

I 2001 ble det foretatt 4207 kontroller. 4 % av disse – 167 forhold - endte med anmeldelse. Feil i forhold til ukorrekt eller ikke-ført sluttseddel, utgjør nesten halvparten av anmeldelsene. Feilføring av fangstdagbok og sluttseddel *til sammen* utgjør 87 % av anmeldelsene.

Anmeldelser og advarsler 2001

Dersom vi slår sammen anmeldelser og advarsler, ble det avdekket 325 overtredelser, tilsvarende ca 8 % av inspeksjonene. Ser vi nærmere på disse, ser vi at 246 reaksjoner er i forbindelse med feilføring av fangstdagbok og sluttseddel (75 %), mens 26 er anmeldt/advart for feil på redskap. 43 reaksjoner referer til andre forhold.

Både Kystvakten og Fiskeridirektoratet oppdager altså feilføring av fangstdagbøker og sluttsedler, men ikke nødvendigvis de samme. Tallene støtter likevel statistikken fra Kystvakten; de aller fleste, 92 % av de som ble kontrollert, holder seg innenfor loven, og overtredelsene handler først og fremst om feilrapportering. På den annen side er det viktig å understreke at den lave kontrollfrekvensen gir en lav avdekkingsrisiko, og at tallene fra Fiskeridirektoratet nok ikke gir et dekkende bilde av lovligheten i landingsøyeblikket.

Fiskeridirektoratet påpeker at det har skjedd en utvikling når det gjelder synet på overtredelsene i næringen. Fra tidligere å bli behandlet som bagateller, faktisk utenfor straffeloven, blir nå lovbruddene oppfattet som grov økonomisk kriminalitet. Dette understreker alvoret i situasjonen.

Toll- og avgiftsdirektoratet (TAD) startet høsten 2000 en stor kontroll av eksportbedrifter, etter anmodning fra EU. Den omfattet 40 % av all hvitfisk-eksport fra Norge til EU i perioden 1998 til 2000, det vil si 118.000 tonn hvitfisk med en verdi på 3,6 milliarder kroner ⁵.

Det finnes til sammen 500 eksportører i Norge, og TAD har sjekket 18 av disse. Disse er valgt ut etter sannsynlig tilgang på russisk torsk. 7000 opprinnelsesbevis ble sjekket og 3000 feil ble avdekket. Halvparten av bedriftene hadde ingen feil i sine opprinnelsesbevis. Av de 9 bedriftene hvor det ble påpekt feil, var det 5 bedrifter hvor det bare var mindre feil (totalt 100 feil). De resterende fire bedrifter står altså for til sammen 2900 av i alt 3000 feil. Det er mulig at disse eksportørene står for en større del av eksporten, og at sannsynligheten derfor i utgangspunktet var større for at det her ble avdekket feil på flere opprinnelsesbevis.

Tallene virker enkle å tolke, men flere aktører i næringen hevder at dette likevel ikke gir et riktig bilde av virkeligheten. Hovedprotesten fra næringen er at TAD har endret dokumentasjonskravene til bedriftene på en måte som:

- er umulig å gjennomføre i praksis.
- ikke er kommunisert til bedriftene i forkant.
- ikke gir større sikkerhet for opprinnelse.
- går lenger enn det norske tollvesen er pålagt i henhold til EØS-avtalen.
- går lenger enn det norske tollvesen har hjemmel for i norsk lovgivning.

Her står påstand mot påstand. Hvem skal man tro på? Finansdepartementet, som er formelt ansvarlig for denne kontrollen, står fast i troen på at dette er nok et eksempel på fiskefusk. Næringen føler seg forhånds dømt og urettmessig behandlet.

Vi kan likevel si at tallene peker på at de aller fleste fiskeeksportører i Norge har forholdt seg korrekt til direktivene fra TAD. Hvordan vi skal bedømme de 4 bedriftene er fremdeles et åpent spørsmål. Derfor knyttes det usikkerhet til hva statistikken sier om næringen generelt. Spørsmålene kretser rundt om enkelte bevisst har omgått reglene, om kontrollene har vært rettferdige og om tolkningen av direktivene har fulgt lovens intensjon.

Næringens etiske standard?

Sier disse tallene oss noe om den etiske standarden i næringen? Gir tallene oss et korrekt bilde av virkeligheten? Statistikken gir oss svar på noe, men ikke på alt. Vi vet ikke om det finnes noen fellesnevner for de som blir tatt, for eksempel om det er gjengangere i systemet, eller om størrelse på bruk eller båt går igjen. De sier heller ikke noe om grad av overlegg, omfanget av jukset eller om lovovertrædelsen virkelig *er* en overtrædelse.

Kan vi stole på tallgrunlaget, blir statistikken viktig.

Flere hevder likevel at statistikken er snill, i den forstand at den bare omtaler en liten del av fartøyene og landingene. Derfor mener mange at dersom kontrollen hadde vært mer omfattende, ville tallene for lovbrudd vært høyere. Likevel ljomer unnskyldningene mot oss:

- Lovbruddene skyldes bare forglemmelse og rot.
- Et resultat av at regelverket er rigid, og umulig å oppfylle.
- Det kan umulig være noe verre hos oss enn i andre næringer.
- Det er medias skyld – de overfokuserer på "fisk og fusk". De gode nyhetene får sjelden spalteplass.

Situasjonen er alvorlig!

Ser vi på hvert enkelt tilfelle, finnes det kanskje forklaringer som vi kan har tiltro til. På tross av dette, og på bakgrunn av de siste års avsløringer, er mange redde for at det vi nå ser er toppen av et isfjell. Situasjonen er alvorlig. Spørsmålet er om næringen selv er i stand til å se dette.

Etikkarbeid i næringen

Norges Fiskarlag:

- Har finansiert to utredninger/prosjekter om etikk (Fiskernes Rettsstatus og Scenarier NENT).
- Landsmøtevedtak for å bidra til bedre forståelse for etikk.
- Etikkprosjekt med NENT.
- Arbeid mot svart økonomi med Fiskeridirektoratet.
- Utvide fagbrev for fiskere – egen etikkmodul.
- Kommunikasjonsplan med fokus på etikk.
- Informasjon på møter i organisasjonen.

FHL industri og eksport:

- Lederopplæring med etikk på pensumlista.
- Kvalitetsstyringsprogram hvor etikk var en del av systemopplæringen.
- Har arrangert etikk-konferanse med 25 deltagerbedrifter.
- 2 bedrifter gjennomførte VerdiRegnskap i regi av Ethikon.
- Har arbeidet med etikk blant arbeidstakere med flerkulturell bakgrunn.
- FHL industri og eksport har fokus på etikk i sitt HMS-arbeid.

Norges Råfisklag:

Har deltatt i et utvalg (sammen med FHL og Fiskeridirektoratet), som har jobbet fram to innstillinger med tiltak, for å få bukt med fiskefusket. Råfisklaget har ellers holdt innlegg på konferanser, og deltatt i et møte hvor temaet ble tatt opp i departementet.

Fiskebåtrederne forbund:

Har laget etiske retningslinjer for sine medlemmer.

Norges Kystfiskarlag:

Etikk og holdninger har blitt drøftet i styret og i ulike utvalg. De har informert medlemmene sine gjennom egen avis, og har ellers kommet med appeller til den enkelte om å slutte med jukset.

Norges Sildesalgslag:

Etikk ble behandlet i en strategirapport for to år siden. Sildesalgslaget deltar ellers aktivt i debatten i næringen, og har utarbeidet interne "husregler", som omfatter etikk i vid forstand.

Kystvakten:

Bidrar holdningsdannende gjennom sitt arbeid ute på feltet. De har tro på at tilstedeværelse på feltet har en holdningsskapende og preventiv effekt. Ønsker primært å jobbe med holdningsendringer i forhold til ressursforvaltning. Deltar på ulike arrangementer, som messer (for eksempel Nor-Fishing), årsmøter og generalforsamlinger i fiskerinæringen.

Ser vi på hele næringens engasjement, er det gjennom de siste 5-8 årene tatt mange initiativ for at etikk skal komme på dagsorden på en skikkelig måte. Det er også tydelig at satsingen kunne vært større, mer fokusert og gjenstand for bedre planlegging, samt enda bedre samarbeid. Holdningsskapende arbeid gir ikke raskt synlige resultater. Koordinering, samarbeid og tålmodighet er nødvendig.

Næringens dilemmaer – en oppsummering

Nød og sivil ulydighet!

I det norske samfunnet, med demokratisk styresett, føler de aller fleste innbyggere en moralsk forpliktelse til å respektere og følge de vedtak som myndighetene fatter. Likevel oppstår det unntaksvis situasjoner der en del mennesker nekter å følge loven. Det skjer i sterk nød, der vi i selvforsvar beskytter oss selv eller andre mot vold, destruksjon eller økonomisk ruin. Det skjer også i situasjoner der vi av samvittighetsmessige grunner må protestere, der selve protesten er et lovbrudd, kalt sivil ulydighet.

Hvorfor?

Mange fiskere og fiskekjøpere hevder at de ofte befinner seg i situasjoner, der det kan være naturlig eller fristende å bevege seg på kanten av loven. Noen opplever at den eneste måten å overleve på, er å bryte loven. Andre påberoper seg sivil ulydighet, selv om protestaksjonene sjelden foregår åpenlyst. Loven blir brutt som en følge av:

- upraktiske, urealistiske og motsetningsfylte regler.
- økonomiske motiver.
- uvitenhet.
- fangstiver/spenning.
- manglende personlig integritet/moralsk standard.

Avdekke verdi-konflikten

Et etisk dilemma er et resultat av en verdikonflikt, der to eller flere verdier eller leveregler står opp mot hverandre, og ikke uten videre lar seg forene. Slike dilemmaer vil ofte ende i et kompromiss. Et etisk dilemma er en situasjon hvor det er problemer med alle handlingsalternativer vi ser. Vi opplever da at vi må velge mellom viktige verdier eller leveregler, fordi det ikke er lett å se hvordan de kan forenes i en gitt situasjon. Vi finner med andre ord ikke noen perfekt løsning på spørsmålet om hva som er riktig å gjøre.

Dilemma trening

Det er en forventning i dag om at vi skal kunne grave under overflaten, og beskrive hva det er som gjør at vi kommer i etiske dilemmaer. Hva er det som styrer meg i de valgene jeg tar? Hva er det virkelige problemet her? Hvilke konsekvenser vil valget mitt få? Er det noen verdier som er spesielt viktige for meg, som jeg ikke kan gå på akkord med i denne situasjonen? Det er nødvendig å gi folk i næringen kunnskap og trening i hvordan man kan løse vanskelige etiske problemer, som de kan møte på jobben. Det å trene på å avklare verdikonflikter, og bli bevisst hva det betyr i praksis å verne om sitt verdigrunnlag, kan gjøre oss sikrere når vi står i vanskelige valg.

Noen eksempler på dilemmaer i næringen:

Navn	Beskrivelse	Konsekvenser	Dilemma
Dumping av fisk	Fisk som enten er for liten eller av feil art i forhold til kvoten, blir dumpet ut på havet igjen.	Fangsstatistikken blir gal, og det truer bestanden når småfisk ikke får leve opp.	Skal jeg ta fisken på land, og slippe å kaste mat, selv om dette kan medføre straff? Skal jeg kvitte meg med den fisken jeg ikke vil ha slik at jeg får mest mulig penger ut av kvoten?
Overregulering	Den reelle kvoten er mindre enn kvoten hver båt kan fiske.	Det blir et kappfiske. På grunn av store mengder fisk kan det bli vanskelig å få behandlet den skikkelig og fisken får dårlig kvalitet.	Fisker jeg etter fornuften, vil jeg ikke få oppfylt kvoten.
Omskriving av fisk	Mottak og fisker blir enige om å omskrive til annen art, fordi for eksempel kvoten er oppfisket eller for å spare kvoten.	Statistikken fra sluttsedlene kan ikke stoles på.	Skal jeg dumpe, omskrive eller følge reglene?
Fangstdagbok	Fangstdagboken blir enten ikke ført, eller er mangelfullt eller bevisst feilført.	Både fiskeslag og kvantum kan endres: Statistikken fra sluttsedlene kan ikke stoles på.	Skal jeg optimalisere fangstutbyttet, eller skal jeg oppgi faktisk kvantum da fangsten ble tatt? Skal jeg ta mer enn jeg har lov til?
"Skrive på veggen"	Å overføre fangst til senere tidspunkt.	For stort uttak av fisk. Sluttsedlene blir ikke til å stole på.	Skal jeg være grei og hjelpe fiskerne eller skal jeg følge en lov som ikke er "laget for mennesker"?
Opprinnelse av fisk	Russisk fisk blir eksportert som norsk, fordi da slipper man toll (7-12 %).	Lar vi være å overholde EU avtalen om toll på fisk fra land utenom EØS, kan vi risikere at avtalen blir opphevet og at vi må betale toll på all fisk.	Skal jeg tjene penger, eller skal jeg bidra til ivareta EØS-avtalen, slik at vi unngår 12 % toll på norsk torsk?

Navn	Beskrivelse	Konsekvenser	Dilemma
Ulovlig fiske	Fisker i områder med for stor innblanding av undermålsfisk, eller i områder med for stort innslag av bifangst.	Truer bestanden når småfisk ikke får leve opp	Skal jeg følge loven, eller skal jeg fortsette å fiske der det er fisk?
Svart fiske	Fisk blir fanget og omsatt uten at den blir registrert.	Vi kan ikke stole på statistikken fra sluttsedlene.	Skal jeg gå foran som et godt eksempel, eller skal jeg først og fremst tenke på egen inntjening?
Sorteringsrist	Risten blir ikke montert riktig, eller kontrollert jevnlig, slik at småfisk likevel ender opp i trålen.	Det truer bestanden når små fisk ikke får leve opp.	Skal jeg ta sjansen på litt for stor åpning – eller skal jeg følge reglene? Skal jeg ta med denne småfisken, eller skal jeg dumpe den?
Ulovlig maskevidde	Maskevidden er for liten, eller sammenpresset.	Truer bestanden når små fisk ikke får leve opp.	Følger jeg reglene, taper jeg økonomisk.
"Stor hundre"	Fiskekjøper mottar mer fisk enn det vedkommende betaler for. Fisken går ikke av kvoten til fiskeren. Mottaket bruker dette for å trekke til seg båter.	Tar fra fellesskapet. Dette fører også til en kunstig høy markedspris for råstoffet.	Skal jeg gjøre som vi er blitt enige om og følge de lokale spillereglene, eller gå lange avstander for å levere til en annen mottaker.
Overpris	Fiskeren ber om overpris, men "tar det igjen på kvantumet". Fiskeren presser kjøperen: Får jeg ikke overpris, går jeg til en annen fiskekjøper.	Dette fører til underrapportering. Det får betydning for det totale uttaket av kvotene. Vi kan ikke stole på statistikken fra sluttsedlene.	Skal jeg følge reglene og miste tilgang på råstoff, eller skal jeg la fiskeren få det han forlanger, og beholde jevn tilgang på råstoff?
Ulovlig bifangst	Går ut spesielt for å fylle opp bifangsten på slutten av fisket.	Undergraver regelverket.	Skal jeg utnytte regelverket eller holde meg til lovens intensjon?

Det krever innsats og vilje å løse slike dilemmaer. De er uoversiktlige, situasjonsavhengige, forvirrende og frustrerende. Ved å dele opp problemet og analysere det, kommer likevel ofte det beste valget til syne. Det viktigste er å finne hvilke verdier som står opp mot hverandre i den konkrete situasjonen, og så finne hvilke leveregler som kan hjelpe oss å velge i forhold til hvilken verdi som skal "vinne". Det er vår felles visjon som gir oss retning i disse valgene. Vissheten om hva vi ønsker å oppnå, både i det private liv, på bedriftsplan, i forhold til lokalsamfunnet og for Norge som nasjon, vil inspirere oss til å velge riktig.

Det er kanskje ikke mulig å eliminere omfanget av dilemmaer i næringen, men vi kan bli flinkere til å se dem, flinkere til å se verdikonfliktene, flinkere til å sette ord på hvilke verdier som kommer i konflikt, og hvilke verdier vi ønsker å ta vare på. Med andre ord: Bli bedre til å foreta grep som vil gjøre oss dyktigere til å løse dilemmaene, og som igjen vil lede til reduksjon av regelbrudd.

Hovedprosjekt

Plan og koordinering

Gjennom en årrekke har næringen på forskjellige måter satt etikk og holdninger på dagsordenen. Det har blitt arrangert enkelte seminarer, skrevet utredninger og holdt taler. Myndighetene har fokusert stadig sterkere på regulering og kontroll. Det kan i dag synes som om summen av disse tiltakene ikke har hatt så stor effekt som man skulle ønske. Det er umulig å spekulere på hvordan det hadde vært uten disse tiltakene, men det vi *kan* si, er at tiltakene har vært uten en overordnet plan.

Allianser

Alt som er viktig for å få til et endret omdømme, bør inkluderes i hovedprosjektet. Men alle de ulike tiltakene i prosjektet kan ikke gjennomføres av prosjektgruppen alene: Det er derfor naturlig å alliere seg med andre aktører, for å kunne sette alle tiltakene ut i livet. Vi tror også det er avgjørende å involvere så mange som mulig av næringens interessenter på lokalplanet. Nettverk og allianser vil bidra til å fremme åpenhet, samarbeid og gjennomsiktighet.

Gjennom vår kartlegging har det blitt tydelig at de tiltakene vi trenger nå må være koordinerte, konkrete og visjonære.

Konkret og visjonært

Det er også klart at dette ikke er noe som kan gjøres over natten, eller at det bare gjelder én gruppe aktører i næringen. Oppgaven vi står overfor er vanskelig, og det betyr at vi må jobbe

- både kort- og langsiktig
- konkret
- med varierte metoder
- mot mange forskjellige grupper/aktører
- på forskjellige nivåer

Vi må få til en toveis kommunikasjon med folk, som oppleves som viktig, riktig og nær – for å få den ønskede effekten:

En sunn og ryddig fiskerinæring i Norge, som tar sikte på verdiskapning og lønnsomhet ved å ha en langsiktig og bærekraftig forvaltning av ressursene.

Straff

Alle synes å være enige om at det som er viktig for å bli kvitt lovbrudd og lav yrkesmoral, er å straffe så hardt at det virkelig svir. Det er i tillegg viktig på alle måter å forkynne et tydelig budskap, om at vi ikke tolererer lovbrudd. Hver aktør – det være seg organisasjoner som NF og FHL industri og eksport, fiskere og fiskekjøpere, departement og direktorat – må finne *sitt* klare budskap: Dette vil vi ikke ha noe av! Hovedprosjektet vil jobbe kontinuerlig med å forklare, motivere og tydeliggjøre dette budskapet: Vi skal ikke bryte loven.

Forenkling

Alle aktørene i næringen er enige om at kontroll er nødvendig, for å bevare fiskebestandene i havet. Legitimitetsproblematikken handler om å få være med i beslutningsprosessen, og at reglene oppfattes som fornuftige.⁶ Det er behov for en overordnet plan for kontrollerende organer, og en kontinuerlig forenklingsprosess. I tillegg oppleves mangfoldet av aktører i næringen, som noe som bidrar til å sementere det detaljrike regelverket. Derfor bør en del av forenklingsprosjektet ha som fokus å tilrettelegge for diskusjoner internt, samt organisasjonene imellom. Forenkling bør også diskuteres i forhold til organisasjonenes struktur. Hovedprosjektet vil ta initiativ til planlegging av, og fornyet fokus på, den forenklingsprosessen som er i gang, og vi vil rapportere om dette.

Systemforståelse

Hadde vi bare kunnet "bure skurkene inne", og på den måten bli kvitt problemet, hadde alt vært såre vel. Vi skjønner i dag at ingen av oss sitter på en tue for oss selv, men at vi er en del av et system som påvirker oss. Det betyr at når enkelte deler av systemet ikke fungerer, må vi se på *hele* systemet for å reparere skadene. Da kan vi ikke bare skylde på andre, men vi må se på hvilken rolle vi selv spiller som bidrar til å holde dette systemet inntakt.

Åpenhet

Før lærte vi å beskytte våre interesser. Vi trodde det beste var å holde kortene tett til brystet, for på den måten å vinne. Nå vet vi at samarbeid, allianser og nettverk, som er preget av åpenhet, innovasjon og gjennomsiktighet, er det som gir konkurransefordeler og lønnsomhet på sikt. Noen hevder at fiskerinæringen er preget av det motsatte. Dette gjelder mellom næringen og resten av befolkningen, mellom myndighetene og aktørene og mellom organisasjonene. Åpenhet, gjennomsiktighet og nysgjerrighet i forhold til hva storsamfunnet ser og bekymrer seg for, vil trolig kunne forrykke dette systemet.⁷ Hovedprosjektet vil fokusere på tiltak som har som mål å skape nærhet, åpenhet og tillit.

Tiltak – delprosjekter

Felles visjon/målsetning

Vi vil jobbe for å skape en felles visjon, og forståelse av hva som skal til for å nå denne visjonen. Alle næringens aktører/interessenter må involveres i dette arbeidet, slik at visjonen ikke bare blir store ord, men noe som gir oss retning i vårt daglige arbeid. En felles visjon må være godt forankret, også hos myndigheter og organisasjoner.

For å implementere denne visjonen, må alle ledd i næringen involveres. En viktig del av arbeidet vil derfor foregå lokalt; på fartøyene, i bedriftene og i lokalsamfunnene.

Nettsted

Koordinering, åpenhet og helhetlig tenkning står tydelig fram som viktige virkemidler. Vi vil derfor utvikle og vedlikeholde et nettsted, som gir oversikt over hva som skjer på etikkområdet i næringen. Alle aktivitetene i prosjektet presenteres her, og alle aktørene i næringen forventes å bidra med informasjon. Forenkling og avklaring av regelverket vil også få fokus.

Folk flest har lite faktakunnskap om fiskerinæringen. Derfor vil vi legge vekt på å gi generell folkeopplysning. Prosjektet ønsker å skape debatt, sette spørsmålsteget ved gitte sannheter, og å spore til et nasjonalt engasjement for fiskerinæringen.

Sertifisering av bedrifter/fartøy

Aktørene i næringen er lei av å bli stemplet som kjeltringer. En måte å motvirke at dette inntrykket blir stående, er å legge til rette for en frivillig ordning med sertifisering av bedrifter/fartøyer som ikke vil være med på jukset.

Sertifiseringen forutsetter at hver bedrift/hvert fartøy har implementert et system som setter en standard for virksomheten. Disse prosessene legger til rette for et større engasjement internt rundt verdier, en høyere standard for bedriftens avgjørelser, og et bedret omdømme.

Vi vil legge til rette for at hver enkelt bedrift kan lære opp sine egne ansatte til å gjennomføre prosessen, med oppfølging av en ekstern veileder. Prosjektet vil derfor både heve den etiske standard, og bidra til kompetanseheving i bedriften. Må sees i sammenheng med andre sertifiseringsstandarder.

Belønning

Flere aktører har sukket over at det hele tiden er fokus på overtredelser og straff. Prosjektet bør derfor også inneholde tiltak som har som mål å belønne. Vi antyder her ulike belønningstiltak:

- Vi vil initiere en dialog med forsikringsselskapene, og vil gå inn for at de innfører bonus eller rabatter (som vi har på bil- og villaforsikring) for de som kan vise til "bra vandel". Det kan være at de bedriftene som er sertifisert (se nedenfor) vil kunne oppnå rabatt på forsikringene sine.

- Sertifiserte bedrifter og fartøy kan få "gull-kort-status" i departementet og direktoratet, for på den måten å få kortere behandlingstid, bedre service etc.

Andre belønningstiltak kan være:

- Konkurranser som inneholder premier/utmerkelse – på lokalt plan, mellom lokalsamfunnene/kommunene, eller på nasjonalt nivå.
- Presentasjon av suksesshistorier.⁹

Informasjon

Det sikreste og kanskje enkleste virkemiddel for å oppnå endrede holdninger, er å satse på opplæring av barn og ungdom. Dette er et langsiktig tiltak. Ved å utvikle "informasjonspakker" til skoleverket, samt lage egne bolker til undervisningen i fagopplæringen (både for fiskere og industri) og til høyskolene, vil vi kunne kommunisere visjonen for næringen og hvilke verdier vi må ta vare på. En del av dette prosjektet vil være å gi opplæringstilbud til lærerne innenfor hver del av undervisningssektoren. Undervisningen vil understreke hver enkelts ansvar og rolle i forhold til bærekraftig forvaltning, og kan inkludere egnede bolker i dilemmatrening. Det vil være naturlig å knytte dette tiltaket opp mot Finko.

Pedagogiske verktøy

På de forskjellige "møteplassene" prosjektet skal skape, vil vi benytte oss av mange måter å engasjere, motivere og få folk til å se sitt ansvar. Det blir derfor et behov for å utvikle nye pedagogiske verktøy for å kunne oppnå dette. Vi ønsker å samarbeide med bl.a. Finko. De verktøyene som peker seg ut er:

- Fortellinger og historier som er brukt som virkemidler for å oppnå endring i organisasjoner.
- Simuleringsspill der deltagerne gjennom egen erfaring lærer noe nytt.

Etikk er et tema som først og fremst er rettet mot dine innerste verdier; mot din personlige integritet. Det er derfor viktig at virkemidlene vi bruker ikke ensidig henvender seg til vår evne til analyse, resonnering, lovtolkninger og statistikk. Vi må variere kommunikasjonsstil og pedagogiske verktøy, slik at vi kan nå alle.

Suksesskriterier

Hva avgjør om hovedprosjektet blir en suksess? Finnes det statistikker vi kan overvåke? Vil en nedgang i antall negative medieoppslag gi oss en pekepinn på om tiltakene har effekt? Det blir viktig å avgjøre hvilke målekriterier vi kan bruke, for å bedømme kvaliteten av arbeidet som blir gjort. Vi vil utforske muligheten av spesielle målinger i starten og mot slutten av prosjektet. Vi vil for eksempel undersøke om bruk av meningsmålinger i for- og etterkant av prosjektet vil være hensiktsmessig, eller om følgeforskning fra Universitetet i Tromsø vil gi det beste resultatet.

Sluttord

Gjennom mange samtaler har vi møtt en næring som er preget av en sterk bekymring for sitt omdømme, og en økende erkjennelse av at et godt omdømme er gull verdt. Uten det vil næringens framtid være usikker. Vi har også blitt møtt av et ekte engasjement når det gjelder å bygge en fornyet tillit til fiskerinæringen, og å få til en endring når det gjelder aktørenes etiske standard.

Samtidig har intervjurunden avdekket en stor grad av ansvarsfraskrivelse der aktørene finner løsningen på problemet hos andre. Vi har også sett et konserverende system der aktørene bekrefter hverandres virkelighetsoppfatning. Dette gjør det vanskelig å se nye løsninger og gjør det slik at de fleste er preget av en slags "nærsynthet". Næringen kan bli bedre til å se det store bildet og bli minnet på markedets forventninger og få mer kunnskap om sluttbrukeren. Vi har også lagt merke til at det er en manglende tillit mellom de forskjellige delene av næringen og at mange lider av "statistikkskepsis". For å få til endring, er det ikke nok å lene seg tilbake og stole på at vi hele tiden kan gjøre ting som vi gjorde før. Framtiden vil kreve noe annet av oss enn fortiden gjorde.

For å bøte på dette har vi forslått tiltak som har som mål å

- inspirere
- koordinere
- øke kompetansen
- gi konkrete resultater

Vi skal prøve å bevisstgjøre hverandre om hvilken næring vi ønsker oss i framtiden, og hvilke verdier vi ikke kan gå på akkord med. Spørsmålene vi møter er krevende og personlige, og derfor må så mange som mulig engasjere seg i arbeidet. Dette er en formidabel utfordring, i den forstand at vi skal nå ut til over 30.000 mennesker.

Vi ønsker å gi dette arbeidet et spesielt fokus i 3-4 år framover, og vi kommer til å satse store ressurser på at dette ikke skal bli tomme og uinteressant ord. For å få til en prosess som vil gi det ønskelige resultatet, er vi avhengig av et fortsatt og kontinuerlig engasjement fra hele næringen. Folk er lei av at andre hele tiden forteller dem hva som er riktig og galt, og hva de bør gjøre. Målet for arbeidet videre er at vi selv skal ta ansvar for våre valg.

***Ikke fordi andre sier at vi må
– men fordi vi sjøl vil***

Om forprosjektet

Organisering

Styringsgruppen for prosjektet har bestått av Christen A. Mordal (leder) og Terje Kjølssøy fra FHL industri eksport og Jan Skjærvø og Harald Hansen fra Norges Fiskarlag. Styringsgruppens mandat har vært å legge til rette for forprosjektet og sørge for gjennomføringen. Det har vært avholdt tre møter og 2 telefonmøter. På styringsgruppemøtet 3. juni var også Tormod Storås fra LO tilstede. Prosjektet har vært gjennomført av Ethikon ved Ellen Kjos-Kendall (prosjektleder) og Gro Merethe Rørvig.

Metode

Det har vært viktig for oss å oppnå en bredest mulig forståelse av hvordan fiskerinæringen fungerer, for å få tak i hvilke problemstillinger og etiske dilemmaer som finnes. Gjennom samtaler, intervjuer og deltagelse på møter, har vi samlet informasjon fra ulike aktører i næringen. Vi har i tillegg gjennomgått presseklipp, tidligere rapporter, artikler og avhandlinger. Dokumentasjon og referater fra tidligere møter, konferanser og seminarer er også innhentet. I prosessen for å komme fram til arbeidsmetoder og tiltak i hovedprosjektet, har vi spilt på krefter også utenfor næringen, og arrangert kreative dugnader.

Vi har erfart at vi står overfor en kompleks bransje, og at det er krevende å tegne et felles bilde av problemstillingen. Det er mange aktører, og hver av dem har sin tolkning av virkeligheten. Hvem skal man tro på? Resultatet blir aktører som kjemper om å være den/de som blir trodd, og at det derfor er vanskelig å holde fokus på hva som skal til for å ha en næring med godt omdømme. Dette anser vi er viktig å bringe videre inn i hovedprosjektet.

Intervjuer

Vi har foretatt over 55 intervjuer. Disse er foretatt på telefon, som personlige intervjuer og uformelle samtaler. Intervjuene karakteriseres av at de er åpne og ikke-standardiserte, og datamaterialet kan derfor ikke kvantitativt oppsummeres. Vi har snakket med fiskere og fiskekjøpere, representanter fra organisasjonene, salgslagene og kontrollerende organer. Vi har videre vært i kontakt med myndigheter, finansieringsinstitusjoner, påtalemyndigheter, medier og forskere.¹

Informasjon

Vi har jobbet aktivt for å gjøre prosjektet kjent. Dette har vi gjort med tanke på forankring blant næringens aktører, men også for å skape entusiasme og forventning. Målet har vært at forprosjektet ikke bare skulle bli en ny utredning, men bidra til å skape forventninger om at noe nå skal skje.

Prosjektet ble annonsert på møte i Fiskeridepartementet 11. februar og presentert på FHL industri og eksports årsarrangement (Kjos-Kendall og Skjærvø). Videre har Mordal og Kjos-Kendall skrevet artikler i tidsskriftet Fisk – Industri & Marked. Kjos-Kendall ble intervjuet i Sunnmørsposten (SMP) i april, (med henvisning til SMP i Aftenposten), i NRK1, samt en reportasje i Nettavisen. Kjos-Kendall har også blitt intervjuet i Fiskets Gang (Fiskeridirektoratets internettavis), Vårt Land, Norgesglasset (NRK P1), samt Fisk – Industri og Marked. Forprosjektet ble presentert på møte i Fiskeridepartementet 19. juni. Kjos-Kendall ble i tillegg intervjuet på God Morgen Norge i september.

FHL industri og eksport

P.b. 5471 Majorstuen
0305 Oslo
Tlf. 23 08 87 30
Fax 23 08 87 31
firmapost@fhl.no
www.fhl.no

Norges Fiskarlag

Pir-senteret
7462 Trondheim
Tlf. 73 54 58 50
Fax 73 54 58 90 (fax)
fiskarlaget@fiskarlaget.no
www.fiskarlaget.no

Ethikon

Grønland 81
3045 Drammen
Tlf. 32 89 09 99
Mob. 93 40 48 50
ellen@ethikon.com
www.ethikon.no